

Aktsomhetsvurderinger og tiltak: En gjennomgang av CSRD-rapporter med fokus på arbeidere i leverandørkjeden.

Etisk Handel Norges medlemmer rapporterer alle om sitt arbeid med aktsomhetsvurderinger og oppfølging av leverandørkjeder. I 2024 lanserte vi en pilot som åpnet for at våre medlemmer som begynte med rapportering etter EUs Bærekraftsrapporteringsdirektiv CSRD kunne levere sin CSRD-rapport i stedet for å levere en egen Etisk handel-rapport, innenfor visse forutsetninger. Som et ledd i dette arbeidet har vi nå gjort en analyse av hvorvidt CSRD-rapportene svarer ut sentrale tema knyttet til aktsomhetsvurderinger og systematisk forbedring over tid. Noen av funnene peker vi på her i de tre nederste avsnittene på siden, den fulle analysen kan du lese på de følgende sidene.

Som grunnlag for dette notatet har vi lest og analysert innhold i åtte utvalgte rapporter for å vurdere hvor godt rapportene viser frem hvor medlemmene finner påvirkning i sine leverandørkjeder, hvordan de håndterer denne og i hvilken grad de måler effekt av sine tiltak. Analysen baserer seg hovedsakelig på hva rapportene har skrevet om arbeidere i verdikjeden (S2), og er gjort på rapporter som representerer ulike bransjer innenfor Etisk handel Norges medlemsportefølje, både med privat og statlig eierskap. Det ble satt som en forutsetning at virksomheten skal ha vurdert S2 arbeidere i verdikjeden som vesentlig. Alle virksomhetene har tidligere oppnådd Etisk handel Norges basisnivå for rapportering.

Vi har funnet at selv om alle virksomhetene har vurdert påvirkning på arbeidere i verdikjeden som vesentlig er informasjonen om hvor og hva ofte begrenset. Påvirkninger er med noen hederlige unntak omtalt i generelle termer som «oppstrøms», eller «i høyrisikoland». De fleste rapportene beskriver tiltak som kontroll og retningslinjer for leverandører, men fokus ligger gjerne nært i leverandørkjeden. Det er en overvekt av tiltak som kan kategoriseres som compliance, og det er kun et fåtall som rapporterer om spesialiserte innsatser målrettet etter spesifikk risiko.

Vi ser at mange av rapportene har noe kvantitativ rapportering, men dette er ofte på et tiltaksnivå. Resultatmåling er lite brukt, og det er sjelden dokumentert effekt av tiltakene. Flere av rapportene er eksplisitte på at integrering med risikostyring og konkretisering av mål er arbeid under utvikling.

Involvering av arbeidere i verdikjeden eller andre berørte interessenter er svært sjelden omtalt. Det er noen henvisninger til tredjepartskilder som revisjoner, men også enkelte eksempler på virksomheter som selv har gjennomført intervjuer eller annen innhenting av arbeidernes synspunkter.

På de neste fire sidene følger våre funn i analysen, med en kort konklusjon på side seks.

Kartlagt påvirkning, risiko og muligheter for arbeidere i verdikjeden

Det ligger som grunnlag for utvalget i denne analysen at virksomhetene har anerkjent påvirkning på arbeidere i leverandørkjeden. I all hovedsak omtaler ikke rapportene muligheter knyttet til S2, en av virksomhetene trekker imidlertid frem markedsfordeler ved sosialt ansvarlig virksomhet.

De fleste rapportene identifiserer lignende type påvirkning for arbeidere. Barnearbeid, lave lønninger, lange arbeidstider eller HMS-brudd hos leverandører er typisk temaer. Hvor disse forekommer eller hvem som er utsatt omtales imidlertid ofte ganske generelt, for eksempel i kategoriene oppstrøms og nedstrøms. Det er relativt få konkrete henvisninger til bestemte land, regioner eller grupper av arbeidere som er mest utsatt. I detaljering av påvirkningene brukes brede kategorier som «høy-risiko-land» eller «utsatte grupper», uten nærmere presisering. Dette gjør at leseren ikke alltid får vite hvor i leverandørkjeden, geografisk eller på hvilket leverandørnivå, selskapet ser størst påvirkning.

Et par unntak finnes. En rapport peker eksplisitt på påvirkning knyttet til sjåfører i transportsektoren og trekker frem spesifikke utfordringer knyttet til varebilbransjen i Norge og internasjonal tungtransport. En annen rapport omtaler påvirkning knyttet til barnearbeid og tvangsarbeid i produksjon av råvarer som kakao, palmeolje og ris i regioner som Vest-Afrika og Sørøst-Asia. Likevel er hovedinntrykket at beskrivelsene av påvirkningene i rapportene kunne vært mer konkrete med hensyn til hvem påvirkningen berører, og hvor det befinner seg.

Kobling mellom påvirkning, strategi og risikostyring

Vi ser at alle rapportene omtaler DVA prosesser og identifisert påvirkning som koblet til virksomhetens overordnede styring. Ikke alle rapporterer tydelig etter kriteriene i ESRS 2, men også i kortere rapporter som avviker fra strukturen kommer forankring og prioritering tydelig frem. Et flertall av rapportene trekker frem rapportering til ledelse regelmessig, og flere også med inkludering av styret. DVAens betydning for strukturert tilnærming til påvirkning og prioritering av ressurser fremstår som tydelig i de fleste rapporter.

Selv om alle rapportene viser til at risiko og påvirkninger kartlagt i DVA knyttes inn i virksomhetens rapportering og risikohåndtering rapporterer flere at disse prosessene skal styrkes eller at ulike risikoprosesser bedre skal integreres i 2025.

Hos flere selskap i utvalget er det tydelig at identifiserte påvirkninger i leverandørkjeden løftes inn i overordnet strategi, men dette varierer. Enkelte rapporter framhever arbeidere i leverandørkjeden som en kjerneprioritet f.eks. ved å ha mål om “ansvarlige leverandørkjeder” i strategien, mens andre omtaler slike påvirkninger mer som

operasjonelle forhold. Generelt anerkjenner alle selskapene at arbeidsforhold i verdikjeden utgjør en vesentlig påvirkning, men graden av strategisk forankring og styringssignal er ulike.

Tiltak

Alle selskapene oppgir i CSRD-rapporten at de har iverksatt tiltak for å håndtere de identifiserte påvirkningene, men detaljnivået og målrettingen av disse tiltakene varierer. Tiltakene er ofte rettet mot første ledd i leverandørkjeden og handler i stor grad om kontroll og compliance.

Nesten alle viser til generelle due diligence-tiltak som retningslinjer for leverandører (Code of Conduct), leverandørkartlegginger eller audit/revisjoner. Noen viser også til tiltak som opplæring eller kompetanseheving hos leverandører.

Det er også tilfeller der rapporten ikke har konkret omtale av tiltak under kapittelet S2 Arbeidere i verdikjeden til tross for at dette er inkludert som et vesentlig tema.

Noen få går lenger og knytter tiltak direkte til spesifikke risikoområder, for eksempel beskriver et selskap sitt program med leverandørtrening innen arbeidsrettigheter og sikkerhet i fabrikkene sine i Asia, utløst av funn fra tidligere risikovurdering. Et selskap beskriver også at høyrisiko for barnearbeid og tvangsarbeid i råvareproduksjon utløser en forventning om revisjoner etter en spesifikk protokoll (SMETA).

Flertallet av rapportene nøyer seg med å liste opp standardtiltak og policier, uten å tydeliggjøre om – eller hvordan – disse er innrettet mot de mest kritiske påvirkningene. En konsekvens er at det kan være vanskelig å se om selskapets tiltak faktisk treffer de konkrete gruppene eller lokasjonene der påvirkningen er størst, eller om de har et mer generelt preg.

Bruk av indikatorer og måltall

Et viktig funn er at kvantitative indikatorer knyttet til tiltak og målsettinger under S2 kun i varierende grad blir brukt. Flere av rapportene peker på at det gjennomføres kontrollhandlinger, men det gis som hovedregel ikke kvantitative data om resultat av kontrollhandlinger. Noen av rapportene inkluderer konkrete måltall som gjør det mulig å følge med på utviklingen, men det vanligste er tall for gjennomførte kontrollhandlinger, eller for compliance.

Et selskap oppgir andel transportleverandører som har signert etisk standard for leverandører, 95 %, og mål, 100 %.

Et selskap oppgir kvantitative data for kontrollhandlinger slik:

[I prosjektet har] 32 leverandører [...] blitt vurdert, og seks risikoer er prioritert for videre oppfølging, hvorav to fortsatt følges opp med videre undersøkelser [...].

Et selskap oppgir også andel leverandører som oppgir høyeste gradering HMS-revisjon til 70 %.

Den mest avanserte databruken under S2 i vårt utvalg fremkommer fra medlem som arbeider med levelønn.

Kvantitative data oppgis i hovedsak som antall handlinger, eller andel som har en grunnleggende compliance. Det er kun unntaksvis at rapportene lister indikatorer på effektmål eller måltall på resultatnivå (outcome eller impact).

Kvantitative data finnes i om lag halvparten av rapportene i vårt utvalg under kapittel S2, og gir et positivt inntrykk der de finnes. De fleste selskapene nøyer seg derimot med kvalitative beskrivelser og målsettinger som 100 %/alle og ingen. Flere er også eksplisitte i at de ikke har satt måltall for S2. Det må understrekes at det mer jevnt over er bruk av måltall i andre kategorier. Design av indikatorer, måling og rapportering for tiltak og endringer i S2 Arbeidere i leverandørkjeden kan muligens hente verdifull lærdom fra tema som E1, E2 og S1.

Overvåkning og oppfølging av tiltak

Overvåkning, eller evaluering av effekt, er sentralt i aktsomhetsvurderingsmetodikken og danner grunnlag for et kunnskapsbasert forbedringsarbeid. Det er også et minimumskrav i bærekraftsrapporteringsdirektivet å rapportere på tidsbestemte resultatmål for vesentlige bærekraftstema (ESRS 2 MDR-T, paragraf 80). I forlengelsen av gjennomgangen av bruk av indikatorer gjengitt over ser vi at et flertall av rapportene ikke dokumenterer resultat (outcome) av iverksatte tiltak.

Selskapene beskriver i stor grad systemer for oppfølging – for eksempel interne due diligence-team, tverrfaglige komiteer, eller planer om jevnlig revidering av risikobildet. Det er likevel få konkrete funn eller resultater presentert om forbedringer over tid.

Ett selskap skiller seg positivt ut ved å oppgi at det allerede har sett økt tilfredshet blant leverandørarbeidere målt gjennom spørreundersøkelser etter et tiltak, og et annet dokumenterer reduksjon i antall alvorlige HMS-avvik hos leverandørene sine fra året før. Slike eksempler er verdifulle, men sjeldne.

Som oftest oppgir rapportene bare at tiltak er “iverksatt” eller “pågår”, uten å redegjøre for status eller effekt. Dette tyder på at overvåkning av risikoreduserende tiltak – og rapportering av resultatene – er et forbedringspunkt generelt. Det er gjennomgående god

redegjørelse for hva selskapene gjør av innsats, men svakere redegjørelse for hvilken forskjell innsatsen gjør.

Detaljering av aktsomhetsvurderinger og kartlegging i leverandørkjede (scope)

Et gjennomgående trekk er at fokus for aktsomhetsvurderingene ligger på førstelinjeleverandører (tier 1). Informasjon om gjennomføring av aktsomhetsvurderinger er gjennomgående svært kortfattet og vi finner at det generelt mangler informasjon om hvordan oppstrøms verdikjede er avgrenset, og også om hvilke valg som er tatt i avgrensningen.

De aller fleste rapportene i utvalget vårt begrenser beskrivelsen av påvirkning og oppfølgingstiltak til sine direkte kontraktsparter. For eksempel fremgår det i én rapport at risikoanalyse av arbeidstakerrettigheter er utført for hovedleverandørene, men at underleverandører (tier 2 og nedover) ikke er inkludert utover det hovedleverandørene selv måtte ha av ordninger. Ingen rapporter i vårt utvalg beskriver en fullstendig sporbarhet eller oppfølging helt tilbake til råvareledd.

Det er kanskje naturlig at det for virksomheter med et mangfoldig nettverk av underleverandører beskriver disse nokså summarisk. Rapporteringen for flere bærer også preg av å være i en tidlig fase med begrenset innsikt eller oversikt. Dette påvirker selvsagt også hva slags funn som gjøres og hvor godt tiltak kan tilpasses og måles.

I selve formen bør ikke CSRD-rapportene bli lengre, vi vil allikevel fremholde at rapporteringen av hvem som er utsatt for påvirkninger, hva tiltakene er og hvordan de overvåkes bør styrkes for å gi rapporteringen virkelig verdi.

Berørte interessenter

Til slutt er det verdt å nevne at involvering av berørte interessenter i aktsomhetsvurderingene i varierende grad kommer frem. Flere virksomheter peker på dialog med leverandørene sine og enkelte NGO-partnerskap når de kartlegger påvirkning, men få nevner direkte dialog med arbeiderne hos leverandørene, eller deres fagforeninger, som informasjonskilde. Generelt sett er imidlertid perspektivet til de mest utsatte ofte indirekte representert - gjennom audit-rapporter, sertifiseringer eller leverandørsamtaler - heller enn via deres egne stemmer. Dette speiler at selskapene fortsatt er i startgropen med å trekke rettighetshavere aktivt inn i due diligence-prosessene, noe som trolig vil forbedres over tid.

Konklusjon

Samlet viser analysen at bærekraftsrapportering har bidratt til standardisering og sammenligning av virksomheters bærekraftsinformasjon. Likevel finner vi i analysen svakheter knyttet til spesifisering av kartlegging, oppfølging av påvirkningene, måling av arbeidet som gjøres og involvering av interessenter. Rapporteringen for flere bærer preg av å være i en tidlig fase med begrenset innsikt eller oversikt. Flere har konkrete kommentarer om at felter det rapporteres om er under utarbeidelse eller vil få mer fokus fremover.

Etisk handel Norge er svært positive til de økte ambisjonene på bærekraftsfeltet og den intenderte standardiseringen av bærekraftsinformasjon som ligger i direktivet og virksomhetenes rapportering etter standarden. Vi følger tett med på utviklingen av forenklingsprosessen. Strukturert og systematisk arbeid er grunnleggende for virkelige resultater i bærekraftsarbeidet. Vi har sett at arbeidet lagt ned i doble vesentlighetsanalyser både har justert fokus og økt innsatsen hos mange.

Vi ser et behov for økt fokus på å spesifisere hvor i verdikjeden påvirkningene finner sted, styrke tiltak, øke bruken av indikatorer og å involvere interessenter mer aktivt i arbeidet. Dette vil forbedre rapportene i henhold til kravene i ESRsene, og styrke samsvaret med OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights.